

”Engelsken og de nordiske¹ språkene på høgskoler og universitet” En konferanse om parallellspråklighet

Voksenåsen, 7. og 8. juni 2004

Det følgende er et konsentrert meningsreferat av innholdet i innlegg og debatter på konferansen.

1 Innledning og bakgrunn: Nordisk språkpolitikk og Bologna-erklæringen

Nordens språkråd erstattet fra 1. januar 2004 Nordisk språkråd og Nordisk råds språkpolitiske referansegruppe. I henhold til vedtektene har Nordens språkråd krevende oppgaver, blant dem å styrke språkene i Norden. Et viktig mål for rådet er at morsmål, engelsk og andre språk skal fortsette å leve parallelt. Det er dette som ligger i "parallellspråklighet", og mange av innleggene på konferansen drøftet nettopp hva det innebærer, og hvordan det kan skapes en slik virkelighet ved universitet og høgskoler. Hva er mulig, og hva er ønskelig?

Når det gjelder lovgivning og politisk arbeid på dette området, varierer situasjonen i Norden sterkt. Blant annet har Finland en lov som verner om innenlandske språk, mens det i Sverige og Danmark er lagt fram konkrete planer om lovregulering av forholdet mellom innenlandske og internasjonale språk (med henholdsvis "Mål i mun" og "Sprog på spil").

Den nordiske domenetapsundersøkelsen fra 2001 viste at situasjonen varierte fra språk til språk. Mens det noen steder var snakk om domenetap, var det andre steder mer relevant å vise til domene**erobring**, for eksempel ved at grønlandsk og færøysk har erobret domener fra dansk i sine respektive områder.

Undersøkelsen viste at det i liten grad ble undervist på engelsk ved universitet og høgskoler i Norden, og det så på det tidspunktet ikke ut til at det skulle skje noen raske endringer her. I dag undervises det imidlertid på engelsk i økende omfang. Det illustrerer at slike endringer kan skje, og akkurat nå skjer, svært hurtig. Når det gjelder forskning, er det ikke først og fremst de nordiske språkene som har opplevd domenetap i Norden, men snarere tysk og fransk, som tidligere var gangbare akademiske fellelesspråk på mange fagområder. På konferansen kom flere inn på dette punktet.

Den viktigste politiske prosessen som påvirker språkpolitikken i universitets- og høgskolesektoren nettopp nå, er arbeidet med et felleseuropeisk utdanningssystem, videreføringen av *Bologna-erklæringen* fra 1999, som setter opp en visjon om "et europeisk rom for høyere utdanning". Prosessen fram mot dette målet kalles ofte Bologna-prosessen. Resultatene av denne prosessen merkes på universitetsnivå allerede, blant annet på Island, ved at det skjer en overgang til engelsk. Likevel er det vanskelig å registrere noen sterk uro over det som skjer. Men man kan frykte at det skal bli altfor lett å skifte til engelsk. Det er nødvendig å sikre muligheten for morsmålene til å leve parallelt.

Det ligger *ikke* i Bologna-erklæringen at universitetsspråket skal bli engelsk. Erklæringen rommer tvert imot en oppfordring til språklig mangfold. Bologna-prosessen er altså i utgangspunktet ment som en styrking av Europa og skulle dermed virke positivt for små

¹ Betegnelsene ”svensk”, ”dansk”, ”finsk” osv. er i dette referatet erstattet med "nordisk" der det gir like god mening. ”Skandinavisk” er enten en samlebetegnelse på svensk, dansk og norsk eller betegner den blandingen av svensk, dansk og norsk som folk fra Norden ofte snakker seg imellom.

språk. Men i praksis viser det seg at resultatet kan bli styrking av engelsk (for eksempel at opplæringstilbud som skal rekruttere studenter fra andre land, lages på engelsk). Bologna-erklæringen er altså ikke et problem i seg selv, men resultatene av den kan være det.

2 Overgripende analyser og problemidentifisering

De første innleggene på konferansen handlet om de store utviklingslinjene og den overordnede politikken og om identifisering av problemer på makronivå.

I sitt innlegg sa Gudmund Hernes at hvis Bibelens Babel-myte er en allegori over samfunn og historie, er språkets rolle som identitetsbærer et resultat av den babelske forvirring. Men menneskene har aldri oppgitt sitt babelske prosjekt, som er å trenge inn i hemmeligheten i skaperverket. Mindre billedlig kan det uttrykkes slik: Problemet med bare ett språk, altså engelsk, blir fraværet av mangfold, mens den åpenbare fordel er at det er et svar på behovet for (effektiv) kommunikasjon. Et annet poeng her er at engelsk trues innenfra når det blir alles språk. Det utvikler seg ulike typer engelsk, og så er vi tilbake i den babelske forvirring.

At bruken av engelsk øker jo flere som publiserer på engelsk, kalte Hernes "Matteus-effekten" (ut fra prinsippet om at "den som har, han skal få"). Når franske forskere som publiserer på engelsk, siteres tre ganger så ofte som franske forskere som publiserer på fransk, viser det en utvikling som kan gi dødsstøtet til nasjonalspråklig vitenskap. Svaret er å dyrke forskjeller. Alle må ta vare på sin egen arv og dyrke dualiteten mellom sitt eget språk og andres språk.

Torsten Källemark var særlig opptatt av forholdet mellom morsmålet og læring av fremmedspråk og av behovet for en språkpolitikk. Universitetene må ifølge ham minst være tospråklige. Det finnes paralleller mellom gamle dagers latin og vår tids engelsk, og den svenske dikteren Esaias Tegnér's devise fra 1825 om at "anatom studeres på lik, men grammatikken bør studeres på et språk som ennå puster", virker ennå gyldig. Det trengs engelsk, men det går ingen snarvei utenom morsmålet ved læring av nye språk.

På universitetene hersker det imidlertid en språklig monokultur, der europeere som Hans-Georg Gadamer først må "velsignes" i USA for å få innpass i Europa, og der de fleste post doc.-stipendiatene av språklige grunner drar til engelskspråklige land. Stillingen for andre språk svekkes, for eksempel arabisk, som er viktig ute i verden, men et "småspråk" hos oss. Ifølge Källemark trengs det mer av en *språkpolitikk* som tar inn disse perspektivene, ikke bare på nordisk eller europeisk, men på global basis. Paradoksalt nok hadde staten (i alle fall i Sverige og i Norge), da russisk var "fiendespråk", en effektiv språkpolitikk der forsvaret hadde ansvaret for intensivopplæring i russisk. Kunne dette videreføres på noen måte?

Ifølge Källemark bør et språklig dannelsesideal være styrende, bygd på bevissthet om språkets grunnleggende betydning og muligheter, ikke på nasjonal språksjåvinisme. Vi trenger *parallellspråklighet*, og ikke bare mellom to språk, men flere. Også i framtiden vil sosiologer og humanister publisere på sitt nasjonalspråk, og vi mister kontakten med viktige kunnskapstradisjoner dersom vi ikke får bredere språkkunnskaper. Vi må videre ivareta de språklige kunnskapene som minoritetsgruppene har, og gi dem mer "nordisk" (nasjonalspråk).

Også Marianne Stenius tok i sitt innlegg opp behovet for en språkpolitikk, mer spesifikt for universitet og høgskoler. Nedenfra og opp bør det på fakultets- og institusjonsnivå utvikles en språklig visjon, med en språkstrategi og med språkplaner. Samtidig trengs det en felles språkstrategi for institusjonene, uavhengig av morsmål. Hun framhevet betydningen av å opprettholde universitetsmiljøer på svensk og finsk (inklusive studenter, kontakt med ferdig

uteksaminerte fagfolk) og var særlig opptatt av hvilke språkkrav som kan stilles til studenter og lærere, fordi dette er et sentralt punkt. På liknende måte som Kälvemarm betraktet Bologna-prosessen som i hovedsak positiv for små språk, mente Stenius at krav om eksellense i forskning og utdanning i seg selv bare bidrar til å øke den språklige bevisstheten og styrke den språklige identiteten.

3 Erfaringer

I de følgende innleggene ble det redegjort for konkrete erfaringer med parallellspråklighet i ulike former og presentert eksempler på språkpolitiske retningslinjer fra flere institusjoner.

3.1 En svenskspråklig høgskole i et finskdominert Finland

Stenius konkretiserte dilemmaer ved Bologna-prosessen med utgangspunkt i Svenska handelshögskolan i Helsingfors – ettspråklig svensk i et tospråklig Finland. Skolen rekrutterer både finskspråklige og utenlandske studenter, og internasjonaliseringen representerer en rekke utfordringer, også språklige. Hvilke krav om svensk kan en stille til utenlandske lærere som kommer til Finland? Skal språkkravene til lærerne være lavere enn til studentene? Hva med universitetenes tredje oppgave, å delta i lokalsamfunnet? Og "kundens språk", hvilket språk er det?

En politikk som bygger på "Centers of Excellence" (sentre for fremragende forskning) og snever profilering av universitetet, kan være en trussel mot det språklige mangfoldet, svensk, finsk, engelsk, andre språk, på den måten at kravet om å beherske svensk kommer i konflikt med kravet om å bli "de beste". Kravet til spesialistene om svenskkompetanse må da frafalles. Dermed kan spisskompetansen bli engelskspråklige øyer innenfor skoler og universitet.

Studentene må ha fullstendige språkkunnskaper, samtidig som ikke alle kan rekrutteres innenfor landets grenser. Dermed fører harmoniseringen av utdanningen i Europa til mer undervisning på engelsk, også på bachelor-nivå. Dessuten øker betydningen av strategiske allianser mellom universitetene, uten at det stilles språklige krav til for eksempel engelsktalende lærere. Og siden universitetene må ha internasjonal troverdighet helt fra begynnelsen av, overordnes dette i praksis den nasjonale og regionale forankringen, slik at de begynner å ivareta også sine regionale oppgaver på engelsk. Det samme skjer i administrasjonen, siden kvalitetssikring er et sentralt element og forutsetter transparens, dokumenteres virksomheten på engelsk. Alt dette gjør at engelsk kommer inn.

3.2 Grønlandsk – dansk – engelsk

I en orientering om språkforhold ved Grønlands universitet sa Ole Marquardt at da dette universitetet startet opp i 1984, var ett av målene å utvikle grønlandsk til vitenskapsspråk og fullstendig kulturspråk. Dette var en repatriering av eskimologiutdannelsen, og en skulle forske i og undervise om folk, språk og kultur på øya. Det ble krevd skriftlig og muntlig beherskelse av grønlandsk og dansk samt at studentene skulle kunne lese engelsk med utbytte. I realiteten var flere av dem nesten rent danskspråklige, og blant de grønlandkspråklige var det flere som var dårlige i dansk. Adgangskravene ble likevel beholdt, men i undervisningen valgte man pragmatiske løsninger. I 1995 ble språkkravene presisert: På Institut for grønlandsk skulle studentene kunne grønlandsk på A-nivå (etter den grønlandske gymnasieskolens standard) og dansk og engelsk minst på B-nivå. På de andre instituttene skulle studentene kunne dansk, grønlandsk og engelsk minst på B-nivå. Det ble også etablert et språksenter i Sisimiut, som blant annet skulle gi supplerende språkkurs til studentene ved universitetet.

I dag er alle språklige opptakskrav fjernet, og muligheten for å utvikle grønlandsk til vitenskapsspråk eller fullstendig kulturspråk er blitt uendelig mye mindre. Avgjørelsen om å fjerne språkkravene ble tatt på ministernivå etter klage fra enspråklige dansker over tilsidesettelse av deres rett til utdanning. Status i dag er at første fremmedspråk er dansk og ikke engelsk, som det burde vært. Da kunne undervisningen på universitetet vært på engelsk, og vi ville ha undervisning på et fremmedspråk for alle studenter. Slik det er i dag med undervisning på dansk, får noen undervisning på morsmålet, andre på et fremmedspråk. Flertallet av lærerne forstår ikke studentenes morsmål. Ved eksamen kan det være vanskelig å avgjøre om uklare formuleringer skyldes manglende forståelse av emnet, manglende kunnskap i dansk eller manglende kunnskap i grønlandsk.

At første fremmedspråk på Grønland er dansk, er uheldig også i forbindelse med internasjonaliseringen og samarbeid med USA og Canada. Om engelsk hadde vært første fremmedspråk, ville det trolig i større grad truet grønlandsk som hverdagspråk, men ikke grønlandsk som akademisk språk.

3.3 Dansk – engelsk

På Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole (KVL) i København er det laget en plan for utvikling av parallellspråklighet ved lærestedet. Ifølge Mogens Flensted Jensen, som redegjorde for denne planen, er det etablert en intern arbeidsgruppe, utarbeidet en foreløpig rapport og gjennomført en undersøkelse blant studenter og lærere med hensyn til undervisning på engelsk. Planen er på dansk, og KVL er den første institusjonen på universitetsnivå som har utviklet en slik språkpolitikk. Planen skal vedtas formelt sommeren 2004 og så settes i verk.

Hovedpunktene i planen er:

- Dansk skal være hovedspråket
- Engelsk skal brukes når det er relevant
- Undervisning på engelsk når det er relevant
- Forskning på engelsk
- Forskningsformidling på dansk
- Administrasjon på dansk, men engelsk der det er relevant
- Et resymé på dansk er obligatorisk ved doktorgradsavhandlinger på andre språk

Engelsk er allerede hovedspråk i forskningen, men ikke sosialt hovedspråk ved KVL. I undervisningen tilbys det mer enn 100 individuelle kurs på engelsk (dette er formelt, ingen vet om kursene reelt går på engelsk) samt mastergrader og postdoktorprogrammer. Ca. 30 prosent av undervisningen var på engelsk i 2003. Språkpolitikken kommer som resultat av, eller del av, internasjonaliseringsstrategien fra myndighetene, universitetene og høyskolenes side.

Som en del av denne politikken for parallellspråklighet etableres det også en støttestruktur med språkkurs i engelsk for studenter, lærerstab og administratorer (tas inn i utviklingsplaner) og språklæringsentre, samtidig som mobiliteten av studenter, lærerstab og administratorer fremmes og det opprettes internasjonale klasser.

Det kom spørsmål fra salen om denne planen ikke mer var uttrykk for en språkskiftestrategi enn en strategi for parallellspråklighet. Hvordan skal formuleringen ”når det er relevant” forstås? Vil konsekvensen være en rask og effektiv overgang til engelsk?

3.4 Publisering: engelsk eller nordisk?

I forbindelse med en stortingsproposisjon fra 2003 om forskningsfinansiering i Norge er det utviklet kriterier for hva som skal gjelde som forskningspublisering. Ifølge Gunnar Sivertsen, som orienterte om dette, må publikasjonen a) presentere ny innsikt, b) ha en form som muliggjør etterprøving, c) være i et språk og ha en distribusjon som gjør den tilgjengelig for de fleste forskere som kan ha interesse av den, og d) være i en publiseringskanal med rutiner for fagfellevurdering.

Ut fra disse grunnprinsippene utvikles det nå et finansieringssystem for forskning der forskning på høyt nivå skal utløse mer penger enn forskning på lavere nivå. Men på hvilke språk skal denne forskningen skje?

Det er dokumentert at engelsk lenge har vært publiseringsspråk i de fleste forskningssektorer. En tendens til økt bruk av engelsk ser en mest i samfunnsvitenskapene, og det internasjonale samforfatterskapet øker kraftig. Mer internasjonalisering her er trolig et gode fordi det bringer forskningen ut til de beste forskerne innenfor samme fagområde.

Det er interne fagnormer som er avgjørende for forskningens språk. I matematikk fortsetter både engelsk, fransk og tysk å fungere som vitenskapsspråk, mens man i samfunnsvitenskapene kjenner bare engelsk i denne funksjonen. Typisk for gamle og etablerte fag er at organer som Legeforeningens tidsskrift, i alle fall i Norge, Sverige og Danmark, tar på seg et programmatisk ansvar for en medisinsk vitenskapelig terminologi på nasjonalspråket selv om den viktigste forskningspubliseringen foregår i engelskspråklige internasjonale tidsskrifter.

Siden det oftest er gode grunner til at fagnormene styrer språkvalgene slik de gjør, bør man stort sett ikke prøve å endre språket i vitenskapelige publikasjoner. Det omvendte problemet er kanskje like viktig: at det mangler internasjonal (engelskspråklig) publisering, slik at man ikke gir noe tilbake til forskningsfellesskapet og heller ikke får ”prøvd” forskningen sin i de ledende fagmiljøene. Det siste kan særlig gjelde innenfor kultur- og samfunnsvitenskapene.

3.5 Svensk – engelsk i naturvitenskapen

Christer Kiselman orienterte om språkarbeid ved Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet ved Universitetet i Uppsala, der det i 2003 ble nedsatt en språkgruppe som skal være et rådgivende organ i språkspørsmål for fakultetet. Gruppen har utarbeidet deler av et forslag til språkplan, som er ment som arbeidsmateriale og som refleksjons- og diskusjonsgrunnlag.

Gruppens problemfokusering er slik: Vi mangler svenske termer for avanserte matematiske begrep. Studenter og doktorander kjenner ikke den svenske termtradisjonen.

Overordnede mål må være:

- Det skal undervises på svensk og/eller engelsk.
- Svenske (nordiske) studenter skal beherske emnet sitt både på svensk (nordisk) og engelsk.
- Lærerne skal kunne kommunisere effektivt på både svensk og engelsk, skriftlig som muntlig.

Ved valg mellom svensk og engelsk skal det alltid kunne begrunnes godt hvorfor man velger det ene eller det andre.

I tillegg sier planen at det skal stilles generelt høye kvalitetskrav (ikke minst skal det kreves svensk av høy kvalitet), og at "[s]venskt fackspråk skall skapas och vidmakthållas inom alla fakultetens forsknings- och utbildningsområden".

Planen skal også inneholde stoff om tiltak og om vurdering og oppfølging.

Fra og med januar 2004 har det for doktorgradsavhandlinger ved fakultetet (som er på engelsk) i praksis vært en ordning med en obligatorisk sammenfatning på svensk på 2–5 sider. Og den fungerer godt.

4 Perspektiver og problemstillinger fra debatten på konferansen

I den videre presentasjonen av momenter til utvikling av en språkpolitikk, er det delvis tatt utgangspunkt i det beste fra to debatter: den nordiske domenetapsdebatten og spørsmålet om internordisk språkforståelse, samt den europeiske, der elevs og studenters rett til to fremmedspråk har vært det sentrale.

Avsnitt 4 og 5 er ment å speile det mangfoldet av perspektiver og problemstillinger som kom fram under konferansen. Av den grunn er teksten både sprikende og springende, men den skulle gi et innblikk i momenter som ble tatt opp, og vise noen av de mulige innfallsportene til problemområdet.

I avsnitt 4.8 har vi listet opp forslag til mål for og tiltak i en språkpolitikk for universitetene og høyskolene som kom fram i løpet av de to konferansedagene.

4.1 To slags problemstillinger i Norden

Som presentasjonene av erfaringer ovenfor antyder, er det to nokså ulike problemstillinger som gjør seg gjeldende når vi diskuterer om det skandinaviske språkfelleskapet bør opprettholdes også innenfor academia i nordisk sammenheng. Det dreier seg dels om *en parallellspråksproblematikk med engelsk og nasjonalspråket som konkurrerende eller komplementære språk*, dels om *en trespråklighetsproblematikk*. Spørsmålet om engelsk er en felles problemstilling for alle språk og alle områder. Men både i Finland, på Island, på Færøyene, på Grønland og i de samiske områdene har parallellspråklighet lenge vært en realitet på en annen måte enn i det øvrige Norden. For språk som færøysk, grønlandsk og samisk dreier "parallellspråklighet" seg like mye om forholdet til dominante nabospråk i Norden som om forholdet til engelsk.

På Island har engelsk nokså nylig erstattet dansk som første fremmedspråk, og mye taler for at det kunne vært det beste også på Grønland, jf. Marquardts innlegg. En av følgene av dette er at det ikke er uproblematisk å fortsette å gå inn for "skandinavisk" som fellesnordisk kommunikasjonspråk.

4.2 Virkelighetsbeskrivelser

Siden academia er blitt et marked der de økonomiske føringene styrer, må språkpolitikken tenkes inn i en slik logikk. I dette markedet kan man forstå hvert enkelt språk som en nisje, og så arbeide med å styrke disse nisjene.

Fungerer det ikke slik at når mange nok tenker, tror og handler som om internasjonalisering er det samme som å gå over til engelsk, så blir dette virkeligheten? Det er viktig å huske at engelsk *ikke* er det eneste språket i det europeiske samarbeidet.

Hva menes egentlig med "internasjonalisering" innenfor akademia? Anglisering? Eller innebærer det en målbevisst streben etter å bli et internasjonalt forskningsuniversitet? Og er det ikke slik at kravet om eksellens i forskning og utdanning øker den språklige bevisstheten fordi dette kravet samtidig øker bevisstheten om når og hvor man bør bruke bestemte språk?

Når utredningen "Sprog på spil" nå er lansert i Danmark, er det "sjøsatt" en språkpolitikk i landet. Spørsmålet er hvordan det vil gå med denne politikken når den møter forsknings- og utdanningspolitikken for internasjonalisering, som støttes av sterke økonomiske krefter? Generelt kan man altså spørre hva som skal til for at en språkpolitikk skal bli effektiv. Hvilke politiske målsettinger arbeider i motsatt retning? Og hvilke krefter kan språkpolitikken spille på lag med?

4.3 De nordiske språkene, kultur og identitet

Flere presiserte at det er viktig å minnes at språk også er identitetsbærende og kulturformidlende. Innenfor humaniora og samfunnsfag kan det i visse sammenhenger være et poeng i seg selv.

Ønsket om skandinavisk i Norden uttrykker ikke først og fremst et behov for å bruke morsmålet, men et behov for å etablere og oppleve et fellesskap, en nordisk identitet. Kanskje er det litt ideologisk òg?

Det er også et poeng at opplæring i nordiske språk for utenlandske studenter gir dem interkulturell dimensjon. Det er derfor slett ikke sikkert at vi bare skal tenke engelsk på deres vegne.

4.4 Engelsk i Norden

Det er flere grunner til at det blir, og bør bli, mer engelsk. Internasjonalt engasjement er svært viktig som kvalitetssikring for mindre akademiske institusjoner, og forskning bør oftest publiseres på engelsk. Videre blir det mer engelsk på grunn av myndighetenes internasjonaliseringspolitikk, der det er et mål å få flest mulig studenter fra utlandet. Studieforløp "på engelsk" gir mest penger. I tillegg er det i Norden en fare for overvurdering av folks engelskkunnskaper ("alle kan engelsk", "alle får lov til å skrive engelsk"). Hovedproblemet i dag er at mange ikke kan uttrykke seg *godt nok* på engelsk. Vi må dit hvor "vi behersker, ikke blendes". Dagens "Brussel-engelsk" eller "skandinavisk engelsk" er meget begrenset og kan være skremmende dårlig.

4.5 Flere språk i Norden

Det må være et mål at flere språk etablerer seg som akademiske språk. Kan akademiske fellesskap på flere europeiske språk tenkes, og ikke utelukkende et stort engelskspråklig fellesskap ved siden av de lokale nasjonale? Går det an å være mer fleksibel? Går det an å utvikle en generell språklig toleranse, en mer "postmoderne" holdning til mangfoldet av språk, der det stilles krav til språkkunnskaper på ulikt nivå? Da må man kommunisere fag på rimelig godt engelsk i én situasjon, i en annen på dårlig fransk og i en tredje på morsmål. Kanskje er det like viktig å stille *lavere* krav til språkkompetanse som å stille *høyere* krav? Muligens kan større toleranse for halvgodt språk føre oss lettere mot målet om mangfold og motvirke ensretting (anglisering).

4.6 En effektiv språkpolitikk, hva må til?

Vi må innse at det er mye vi ikke vet. Vi må ha mer forskning, framfor alt forskning på språk og didaktikk: Hva skjer når det undervises på engelsk? Lærer studentene virkelig mindre?

Hvilke konsekvenser har språkblanding i alle varianter – med lærebøker på engelsk eller et annet språk, undervisning på nordisk eller et annet språk og skriving på både engelsk og nasjonalspråket?

Hvis vi skal gjennomføre en effektiv språkpolitikk, må vi tenke igjennom hvilke språkholdninger som finnes der vi skal sette språkpolitikken ut i livet? Hvilke holdninger har studentene til morsmålet sitt, til skandinavisk og til engelsk? Hvilke holdninger har de utenlandske studentene til språket i det landet de kommer til, og til engelsk? Ønsker de å lære språkene?

4.7 Språkopplæring i eller utenfor utdanningsløpet?

Hvor bør opplæringen i fremmedspråk komme inn i forbindelse med det 3–2–3-løpet (bachelor-master-Ph.D.) som gjennomføres med Bologna-prosessen? Skal den være en del av hele studieprogrammet, eller holdes utenfor og komme i tillegg? Hvem skal betale slik opplæring? Fremmedspråkundervisningen skal være en del av det ordinære studieopplegget ifølge EU-kommisjonens handlingsprogram. Språkopplæring må være en del av en generell kvalitetsheving og -sikring. Men hvilke språklige krav kan vi stille til lærere, og hvilke til studentene?

Kanskje er det fornuftig å skille nivåene slik at vi har nasjonalspråk på bachelor-trinnet og engelsk på høyere nivå. Men det blir stadig mer engelsk også på bachelor-nivået på grunn av harmonisering av utdanningen i Europa.

Og videre: Hva ville det innebære å skulle stille språkkrav, å la språktester være inngangsport til utdanninger eller stillinger? Skal vi da utelukke dem som ikke er så gode i engelsk? Hva da med internasjonaliseringen? Hvis vi stiller krav til kunnskaper i nordisk, hvem mister vi da? Mister vi de beste forskerne, mangfoldet av studenter e.l.?

4.8 Oppsummering: Momenter til en felles nordisk språkpolitikk for universitet og høyskoler

Overordnede mål:

- Studentene skal ha et sterkt morsmål og bli bedre både i morsmål og i fremmedspråk.
- Vi skal ha vitenskapssamfunn som både er nordiskspråklige og engelskspråklige.
- Vi skal ha kulturbærende vitenskapssamfunn, vitenskapssamfunn som deltar i de samfunnene som investerer i dem.
- Vi skal publisere på vitenskapsspråket engelsk, men vi skal samtidig formidle på nordisk.
- Alle språkvalg skal være godt begrunnet, dvs. være gjennomtenkt.
- Vi skal praktisere stor språklig toleranse.

Forslag til tiltak:

- Alle utdanninger må gi undervisning i nordisk og engelsk, og eventuelle andre språk.
- Noen universitet må ha et spesielt ansvar for "små" språk (som universitetet på Grønland, svenske høyskoler i Finland osv.).
- Det må sikres at den generelle språkkompetansen er god nok.
- Det må føres en politikk for å bedre engelskkompetansen. Vi skal formidle forskning på godt engelsk.

- Det må drives opplæring i akademisk skriving, og ikke minst Academic Writing (altså akademisk skriving på engelsk).
- Språkvalget i forskningen må bestemmes av målgruppen.
- Ved engelskspråklige avhandlinger skal det kreves resymé på 2-5 sider på nordisk.
- Vi må ha samarbeid om fellesgrader ("joint degrees") og dobbeltgrader ("double degrees").
- Det må drives en aktiv, pragmatisk overvåking av språkbruken ved høyskoler og universitet.
- Grunnstudiene må være på morsmålet.
- Alle må få undervisning i språk. Det må fastsettes hvilke språk det skal undervises i, og hvordan undervisningen skal skje, og dessuten om opplæringen skal gå inn som en del av graden eller være ved siden av og likevel obligatorisk.
- Alle skoler må ha utdanninger på nordisk og utdanninger på engelsk (både hele studieprogrammer og moduler av studieprogrammer).
- Vi må satse på pragmatisk parallellspråklighet i praksis, for eksempel slik at samme modul må kunne gjennomføres med ulike språkkombinasjoner (lærebok på ett språk, undervisning og eksamen på et annet o.l.).
- Det må stilles krav om formidling som en del av utdanningen og som en del av forskerstillinger, og formidling skal tas inn i meritteringsordningene.
- Det må være utdanninger også på andre fremmedspråk enn engelsk.
- Bevisstheten om forskjeller fagene imellom må styrkes. Bevisstheten om ulike tradisjoner, men særlig bevisstheten om at kravene til språkkompetanse er høyere innen samfunnsfag og humaniora enn i naturvitenskapen.
- Den språkkompetansen som studentene har, må om mulig utnyttes bedre.
- Det må utnyttes bedre at vi har studenter med (morsmåls)kompetanse i alle verdens språk.

5 Det nordiske samarbeidet

5.1 Oppgaver for det nordiske (språk)samarbeidet

Det trengs aktiv erfaringsutveksling når det gjelder språkpolitikken, og det trengs jevnlig konferanser.

Det trengs også felles forskning der vi ser på konsekvensene av ulike modeller for bruk og innlæring av språk. Og det er nødvendig å formidle forskningen. Vi må utveksle erfaringer systematisk, ikke minst kunnskaper om de mest avanserte eksemplene.

Dessuten må vi samarbeide om utvikling av språkteknologiske verktøy.

Og det er behov for terminologisamarbeid.

5.2 Skandinavisk eller engelsk i det nordiske samarbeidet?

Det nordiske samarbeidet representerer en verdi for oss. Det kan likevel være gode grunner til å satse på engelsk på de nordiske konferansene, siden det er et språk alle kan like dårlig. Kanskje kan dette styrke det nordiske samarbeidet? Men det er også gode grunner til å ta vare på "skandinavisk" som felles språk. Det gir det nordiske samarbeidet en språklig-kulturell identitet. Det overordnede for skandinaver må likevel være: "Vi har ikke råd til å miste våre finske og islandske naboer."

Kunne det utvikles og tilbys intensivkurs i ”skandinavisk” og /eller nabospråkene i Norden for byråkrater, politikere og andre som deltar i nordisk samarbeid?

Språket *er* et problem i det europeiske samarbeidet, men det snakker vi ikke om. Derimot *gjør* vi språket til et problem i det nordiske samarbeidet. Det er og bør alltid være et spørsmål hvilke(t) språk som skal velges.

Mangfoldet i språkoppleringen må støttes også gjennom det nordiske samarbeidet: morsmål, skandinavisk, nabospråk, engelsk og 2. fremmedspråk i utdanningen.

5.2 Konferansens ønsker og forventninger til Nordens språkråd

Det er en stor utfordring å utforme en språkpolitikk– og ikke minst å gjennomføre en slik politikk. Dette skyldes særlig at språkpolitikken favner vidt og må være implisitt til stede på mange andre politikkområder. Skal en slik politikk bli effektiv, kan den altså ikke legges opp isolert, men må integreres i andre politikkområder, særlig i den økonomiske politikken.

En effektiv nordisk språkpolitikk må

- omfatte en gjennomtenkt plan for språkopplæring i skolen. Hvilken språkkompetanse skal elevene ha når de kommer til universitet og høgskoler? Planen må omfatte morsmålsopplæring, opplæring i nasjonalspråket, opplæring i nabospråkene, 1. fremmedspråk, 2. fremmedspråk osv.
- omfatte en generell plan for opplæring i nordisk for utlendinger både hjemme og ute. Hvordan og i hvilken grad skal vi gi studenter som kommer til Norden, opplæring i nordiske språk? I hvilken grad skal landene finansiere utenlandslektorat for å styrke de nordiske instituttene rundt om i verden, arrangere språkkurs for utlendinger osv. (Frankrike er en mulig modell, de investerer mye i franske institutter på hele kloden.)
- få regjeringene til å pålegge universitetene og høgskolene å lage sin egen språkpolitikk
- påvirke departementene (ministrene) våre og ikke bare kulturdepartementene, men også finansdepartementene, siden det er de som bevilger penger
- sørge for at det blir opprettet språkkompetansesentre ved universitet og høgskoler